

РЕЦЕНЗИЯ
за
дисертационния труд на Райна Георгиева Николова
на тема
**‘РЕФЛЕКСИЯТА ЗА ЖЕНАТА В ТВОРЧЕСТВОТО НА ДВЕ ПИСАТЕЛКИ ОТ
РАННО-МОДЕРНА ВЕНЕЦИЯ - МОДЕРАТА ФОНТЕ И ЛУКРЕЦИЯ
МАРИНЕЛИ‘**
за присъждане на образователната и научна степен ‘ДОКТОР’

Представеният за защита дисертационен труд на Райна Николова, редовен докторант в катедра Културология, Факултет по изкуствата, ‘Неофит Рилски’, е посветена на в творчеството на две значими писателки от ранно-модерна Венеция - Модерата Фонте и Лукреция Маринели. Проблематиката е на тема и принадлежи на област, интересът към която нараства – имайки предвид джендър изследванията, женските опит и писане, и ролята на жените, които играят в културната история. От друга страна творчеството на двете венециански писателки от края на XVI и началото на XVIIв., е непознато за българската изследователска мисъл (поне на мен не са ми известни пространни български изследвания върху темата). По-специално преоткриването на ролята на група от жени-писателки и техните произведения в различни жанрове от ранно модерната епоха е важна тема, както за западната, така и за българската хуманитаристика. Райна Николова следва убеждението, което води изследователския и проект: чрез творчеството на избраните авторки тя стига до *‘да формулира проблема за жената автор от ранната модерна епоха , която пише във връзка със спора за жената и в контекста дебатите между половете’*, да осъществи прочит на направленията в изследванията, „чиито обект и субект са жените“. Всичко това може да бъде видяно още с извеждането на самото заглавие, а също така и в изграждането и логиката на цялостния текст, като фокусът е върху наследството на Фонте и Маринели, но дисертантката го разширява до универсалните търсения и обобщения с една *‘цялостна дискусия върху природата и ценността на човека, която става значим феномен на западноевропейската мисъл и култура в продължение на няколко столетия’*.

Текстът на дисертацията на Райна Георгиева Николова е развит в рамките на впечатляващите 383 страници. 388 стр. и съдържа Увод (12 стр.), три глави (324 стр.), Заключение (14 стр.) , списък използвана литература (17 стр.) и приложения (стр. 15). Дисертацията има автореферат от 28 стр. със справка за приносите.

В първата глава на дисертационния труд, „**Дискусията относно жените - *Querelle des femmes***“ централно място е отредено на въздействието на социалните, интелектуални и литературни обсъждания и в контекста на ‘*спора на жените*’ и в осмислянето от позицията, както на класическите, така и на не толкова известните автори на времето. Очертано е противопоставянето на радикални и консервативни възгледи между защитите и порицанията на жените в тези полемки. Но в този спор изпъква ,именно нарастващото признание, че както мъжете, така и жените са били обект, достоен за научно разглеждане и че самите жени са способни на участие в това обсъждане’. Последователно се проследяват основните тенденции в тематиката за женското писане - „*от епоха в епоха*“, дадена е периодизация, в която се обръща внимание на традицията и въздействието на ‘*спора за жените*’ (*querelle des femmes*), като по този начин се разяснява развитието на самото понятие като теми и литературни форми. В хронологичната рамка, в която се поставят ключовите произведения, картината е обрисувана изключително съдържателно и детайлно, убедително е проследен голям обем от литература и коментари, което показва, че дисертантката познава и използва в оригинал и свободно най-авторитетните автори, съществените източници и изследванията от епохата, включително съвременни такива. Едва ли е нужно да споменавам очевидното условие, че за постигането целите на дисертационния труд е нужно да се познават в тънкости тези източници.

Относно литературните форми Райна Николова подчертава, че разискванията относно пола не се ограничават до строго определени жанрове и тематика, а по-скоро се проявяват в много форми, което съответства на културното всеприсъствие на половите отношения и включва множество други теми. По-нататък се разсъждава по посока на проблематичността на предмодерния феминизъм, като се откроява разликата между различните традиции – от една страна се подчертава аполитичния характер на Ренесансовия "феминизъм" и изтъкване на женското "*благородство и върхови постижения*", от друга страна вниманието се спира се изтъква политика и в областта на реформата в образованието, която да обхване жените. Като цяло при разглеждане на образованието на жените дисертантката посочва както ролята на реформите в образователната политика, но и интерпретира италианската традиция на дворцовата култура, а ,италианският феномен на образованата жена се повтаря в някаква степен в пренасят традицията на жената хуманист’. Както отбелязва Норберт Елиас дворовете и дворцовото общество постепенно се превръщат в същински стилооформящи се центрове на Западна Европа“.

В частта за италианския *querelle des femmes* дисертантката обстойно се спира и на трудове на авторитетни автори. Един от примерите е от Джовани Бокачо, „*За знаменитите жени*“ (1361г). по-нататък в изследването се включва ролята на реформи в образованието и зараждането на „*традицията на жената хуманист*“, което позволява да се оформи определен кръг от „*забележителни жени, прочути не за техните умения като добри съпруги и майки, но заради тяхното обучение и знание*“ литературни модели. Разбира се, задълбоченият прочит и конкретният детайлен анализ на огромната литература по тематиката – автори и авторки на текстове и модели за женско поведение от XVв. XVIв., документи, писания, трактати, диалози – дават много за реалното разбиране на философските, социалните и културни аспекти в спора и епохата.

Втората глава "**Венецианската изключителност**" и митовите на **Венецианската република**" последователно разглежда социалната и историческата среда на творчеството на жените писателки като съотнесено към конкретната социална реалност, към особения феномен на Венецианската република, свързан с нейното политическо устройство и културна ситуация. Изобретяването на Венеция - като град и свободна република, като образец, формират определени идентичност и себепредставяне. Механизмите изграждат визуалност и идеология, споделяна както от мъжете, така и от жените на в която, „*венецианците, намират в мита готови стандарти, чрез които определят своя опит и норми*“. (стр.73) Прочитът на социалните и политическите въпроси, свързани с управлението и водеща роля във връзка с регулиране на отношенията държава – религия, брачни практики и социална мобилност, зестра и наследяване, препращат към интерпретация както на социалната, така и на правната самоличност и образност на жените във Венецианската република.. По-нататък „*да демонстрира, че querelle, която се е развила около 1600г. във Венеция съставя "културна изключителност"* (с.67) Явлението "*венецианска изключителност*", се отнася до въобразяването на Венецианската република като една неповторима благоприятна среда културна ситуация, осъществена благодарение на особено съчетание от разнопосочни фактори и също така на определена държавна политика. Пишейки за това, Райна Николова отбелязва, че : „*Въвличането на querelle тази концепция във венецианския контекст има за цел да подчертае, че тук става въпрос за "изключително" място, не само в топографски и политически смисъл, но преди всичко, благодарение на една културна "наситеност"* /с. 67) Различни фактори създават венецианска митология и идеология на града - заниманията с литература са силно

зависими от тогавашните административни форми, използването на печата, технологията на печатенето, което допринася за разпространението и разширяването на литературните произведения. Наред с това творчеството на Фонте и Маринели прибавят към мита и идеята за „изключителните венециански жени като орнамент на собствения им град“, в синхрон със званието почетна дъщеря на Венеция. В процеса на изобретяване активно се включват образи и образци за следване, митове и жанрове, съгласно които се структурира литературните произведения, от своя страна те съдействат, за да се очертае една комплексна картина, в която се създават, разпространяват и реципират текстовете на писателките.

Още един фактор, който е от особена важност и трябва да се има предвид, когато оценяваме тази глава: тя е резултат от заниманието на Райна Николова, провокирано и от нейния интерес към визуалността и както сама посочва, „венецианците ясно са осъзнавали перформативната функция на образите“ (стр. 127) и е проведено с идеята за постигането на допълнително уплътняване. Към критическия литературен анализ тук е включено визуално представяне през призмата и на рецепцията на двете авторки. В тогавашния визуален диалог една основна роля играе картографията. Картографията в характерните за нея особености - като инструмент за измерване и разделяне на терени, също така и „като ефикасно средство за политическа и религиозна пропаганда“, но също така като инструмент и като могъщ образ посветен на завоевания и победи. За тази цел са и изображенията в приложенията към основния текст.

В културологичен аспект особено плодотворна е интерпретацията на Райна Николова на отношението между извеждане на структурите, социалните, културните и литературните модели, които стоят в основата на живота, литературната изява и форми на присъствие на писателки жени и творчеството на двете писателки, разкриване на 'сложната историческа среда в момента на писане и публикуване на самите текстове', която тя умело разкрива. Разглеждайки положението и ролята на жените във Венецианската република, дисертантката демонстрира плодотворността на подхода на case studies в рамките на рефлексии на самите писателките, 'в смисъла на репрезентиращи специфични дебати в конкретното място'.

Третата глава **Рефлексията на жената в творчеството на Модерата Фонте и Лукреция Маринели** е насочена само и изцяло към живота и цялостното творчество на двете венециански авторки, Творенията, които са писали от края на XVI и началото на XVIIв. , изплуват от тяхното време и изживяват своето развитие и в съвременните интерпретации. По-специално се обръща внимание на текстовете от „Ценността на

жените“ на Модерата Фонте. и „Благородството и превъзходността на жените с дефектите и пороците на мъжете“ на Лукреция Маринели, и на начините, по които е представен дискурсът за ценността и заслугите на жените. В тези произведения авторките се себедоказват и себеутвърждават – не само в литературата, всичко това е съпроводено от с немалко усилия и ценностни избори, които те самите правят. Аргументите са от два типа. Можем да ги обособим като литературни и като конкретно частни. Първите настояват за естетическо въздействие на художествените творби, за представяне на свят, който двете писателки създават, за разширяването чрез тях на познавателния хоризонт. Вторите се вглеждат в едно индивидуално творческо присъствие, което стои близко до някои от познатите, задължително наложили се тогава автори, но същевременно съществено се различава от тях.

Райна Николова проследява живота на писателските, техните стратегии и философски идеи, както и техните литературни постижения, методите им на работата и включване и посредством следването на един устойчив ценностен, нравствен императив – защитата на жените, което пък обуславя изявените модели на поведение и форми на присъствие. Бих казала, че тези техни произведения представляват ключ за основната критическа интерпретация на Райна Николова. Тя не се задоволява само с тях като изследователски материал. Прочетени са още редица други източници и отделни проучвания върху Фонте и Маринели, а като допълнителна информация и техните биографии. Това биха могли да бъдат задачи, служещи като аргументи за необходимостта от разгръщането на нови изследователски полета. За изследването на творчеството Райна Николова е проучил в детайли основните им съчинения и ги е анализирала критично. – това е огромен труд.

Цялостното изследване в дисертацията за мене е голямо достижение. В резултат на анализа на богатия и добре проучен литературен и теоретичен материал, писмени и визуални източници, както и биографии, Райна Николова успешно реализира целите и задачите на дисертационния труд. Очертани са проблемните полета, тръгвайки от „спора за жените“, социално-политическите и културните обстоятелства във Венецианската република и се стига до анализа на творбите на Модерата Фонте и Лукреция Маринели, като явление на социалната, интелектуална и идейна европейска културна история, В разсъжденията си дисертантката е уловила различните интерпретации и нуждите в специфичните среда и време, посочила е творбите като феномен *‘не само на историята на пола, но и на социалната, интелектуалната, идейната и културна история’*. Тя успява да впрегне теоретичните изследванията на

множество водещи съвременни автори като Маргарете Цимерман, Адриана Кемело и Вирджиния Кокс и да ги обоснове към занимаващите я питання, а в отделни случаи да ги допълни. Отново сред стойностните страни на дисертацията ще отлича метода на изследването - като показва изключително добра културоложка подготовка при очертаване на явленията. *‘с въвеждането на историята на ‘пола’ и откриването на историческите изследвания към методите на антропологията, историята на идеите и мисловността’*. Резултатите, получени в дисертацията обогатяват българската хуманитаристика, съдържат възможности за по-нататъшни сравнителни изследвания в българската наука. От методологическа гледна точка дисертационния труд е ясен, издържан и отговарящ на изискванията.

Изградено е изследване чрез критичен прочит и плътно описание, потапящо читателят в атмосферата на разглеждания период, разкрива се времето и средата. В крайна сметка Райна Николова интерпретира всичко така, че да е съотнесено и към съвременните изследвания и съвременните анализи. в непрекъснато взаимодействие на исторически, културен и социален контекст, при балансирано разпределена богата научна теоретична информация, извлечена от нейните задълбочени занимания и богата информация, с която тя работи. Дисертационният труд е насочен и към редица литературни, социално исторически интерпретации, с които авторката се е справила също така отлично. Преди всичко, иска ми се да подчертая нейната задълбоченост и обхват на темата, което е ценностно и новаторско.

Изследванията в дисертацията имат приносен характер, както следва:

1. Ролята на живота и творчеството на Фонте и Маринели за разбирането на положението и ролята на жените във Венецианската република, като феномен не само на историята на пола, но и на социалната, интелектуалната, идейната и културна
2. Паралелно, с въздействието на писанията на Модерата Фонте и Лукреция Маринели. през разглеждания период, може да се обяснят и отношенията между политика, образователни реформи и книгопечатане във Венецианската република
4. Авторката е интерпретирала многобройни източници, на латински, италиански, английски и френски, на които е направила подробен анализ. Приносът на г-жа Николова в този случай е, че нейният анализ е обвързан и с редица социоисторически елементи - тя е разширила разглеждането на темата, като е съчетала творчеството и биографиите на избраните венециански писателки с проследяване на основните източници на вдъхновение в работата им и, разбира се, с анализ на средата и епохата.

5. Авторката има заслуга и относно популяризирането на влиянието на „querelle des femmes ,
Обяснени са важни специфични понятия от различни гледни точки, свързани със спора.
6. Представени са на български език на части от произведенията на Торквато Тасо, Модерата Фонте и Лукреция Маринели;

Запозната съм и с автореферата, в който коректно и точно е представено съдържанието на дисертационния труд и изведените и развити нови идеи. Напълно подкрепям формулираните и описани от докторантката приноси.

Въз основа на изтъкнатите качества на докторантката и на приносните моменти в нейното дисертационно изследване, убедено препоръчвам на членовете на Научното жури да присъдят на Райна Георгиева Николова образователната и научна степен „Доктор“ по Теория и история на културата, научно направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

София,
16.05.2019

Подпис:
доц. д-р Татяна Стоичкова